

ἀποβαίνει ἡ γνῶσις αὐτῶν τε καὶ τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀμοιβαίας σχέσεως. Καὶ ἀγωγή μὲν εἶναι σκόπιμος καὶ τεχνικὴ ἐνέργεια τοῦ παιδαγωγοῦ, κατὰ τι ὠρισμένον σχέδιον τελουμένη. Ἐκ τῶν προσερχομένων ἀτόμων ἐκ τῶν διαφόρων τάξεων τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας προσίθεται ὁ παιδαγωγὸς νὰ παρασκευάσῃ ἀνθρώπους ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν ὡς μέλη διανοητικῶς τε καὶ ἠθικῶς μορφωθέντα. Ὅρισθείσης γενικῶς τῆς ἀγωγῆς, ἡ παιδαγωγικὴ ἐνέργεια χαρακτηρίζεται κατὰ τὰς τέσσαρας διευθύνσεις, ἅς λαμβάνει 1) κατὰ τοὺς σκοποὺς, οἵτινες πρέπει νὰ ἐκπληρωθῶσι· 2) κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν οἱ σκοποὶ οὗτοι πρέπει νὰ ἐκπληρωθῶσι· 3) κατὰ τὸ ὁποκεῖμενον, ἧτοι τὸν τεχνικῶς παιδαγωγοῦντα παιδαγωγόν, καὶ 4) κατὰ τὸ ἀντικείμενον, ἧτοι τὸν παῖδα, ὅστις πρέπει νὰ μορφωθῇ. Ἡ ἀγωγή, ὡς ἐνέργεια, μετὰ συνειδήσεως καὶ σκοπιμότητος γινομένη, πρέπει νὰ ᾔηται καθολικὴ, εἴτε τὴν μὀρφωσιν τοῦ σώματος εἴτε τὴν μὀρφωσιν τῆς ψυχῆς ἀποβλέπει (*mens sana in corpore sano*). Πᾶσα διδασκαλία πρέπει νὰ ᾔηται παιδαγωγικὴ, ἧτε τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τοῦ γυμνασίου καὶ ἡ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὅπως δὲ ἡ κατώτερα τάξις τῆς κοινωνίας, οὕτω καὶ ἡ ἀνωτέρα δέονται ἀγωγῆς.

Ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ μόνον εἰς πρόσκτησιν ὠφελίμων τινῶν γνώσεων, ἀναγκαιουσῶν εἰς τε τὴν τάξιν καὶ τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἐν ὄψει καὶ τὴν μὀρφωσιν τοῦ χαρακτηροῦ. Ἡ διανοητικὴ μὀρφωσις εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τινὰ τάξιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἡ δὲ ἠθικὴ ἀποκαθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ὄντως ἄνθρωπον.

Ἡ ἀγωγή πρὸς τὴ καθολικὴ αὐτῆς ἐνεργείᾳ ἔχει καὶ μερικὴν, καθ' ἣν συνάπτεται μετὰ τινος δεδομένου ἀντικειμένου. Εἶναι δὲ δεδομένον ἀντικείμενον ἀνθρώπινός τις ὀργανισμὸς (ἄρρενος ἢ θήλειος), φέρων οἰκιακὴν ἀνάπτυξιν 6 — 7 ἐτῶν. Ἡ ἐνέργεια ἄρα τοῦ παιδαγωγοῦ δὲν εἶναι ἀναδημιουργησίς τις, ἀλλὰ μὀρφωσις, ἀνάπτυξις, προβιθασμὸς. Πρὸς τοῦτο ὁμως ἀπαιτεῖται ἐξακρίθωσις τῆς τε σωματικῆς καὶ

ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ παιδός· ἤτοι πρὶν ἢ διαγνωσθῆ τὸ τέρμα καὶ τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς, προαπαιτεῖται ἡ ἀκριβῆς γνῶσις τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι αὐτοῦ τοῦ παιδός. Οὕτω δὲ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν τὸ καθολικὸν τῆς ἀγωγῆς μετὰ τοῦ μερικοῦ ἢ ἀτομικοῦ.

Καὶ ἡ μὲν σωματικὴ κατάστασις τοῦ παιδός δύναται εὐκόλως νὰ διαγνωσθῆ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ψυχικὴ. Καὶ ὅμως ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ σχηματίσῃ ὀρθὴν ἔννοιαν τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ παιδός, πρὶν ἢ πειραθῆ νὰ εὔρῃ τὸ παιδαγωγικὸν σχέδιον καὶ ἐφαρμόσῃ τὰ παιδαγωγικὰ αὐτοῦ μέσα. Ὅπως δὲ ὁ ἰατρός τότε μόνον δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενῆ, ὅταν γινώσκῃ τὸν ὀργανισμόν αὐτοῦ καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀσθενειῶν, εἰς ἃς οὗτος περιπίπτει, οὕτω καὶ ὁ παιδαγωγὸς τότε μόνον δύναται ὀρθῶς νὰ παιδαγωγῆσῃ, ὅταν διαγινώσκῃ τὸν ψυχικὸν ὀργανισμόν τοῦ παιδός, ἔν τε τῇ ὑγιεῖ καὶ τῇ ἀνωμάλῳ αὐτοῦ καταστάσει. Ὅξυ παρατηρητικόν, ἠνωμένον μετὰ πολυχρονίου πείρας πρέπει νὰ συνοδεύῃ τὸν παιδαγωγὸν ἐν τῇ διαγνώσει τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ παιδός. Ἡ διεΐσδυσις εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ παιδός εἶναι τῶντι λίαν χαλεπὴ καὶ δύσκολος, δυνάμεθα ὅμως νὰ εἰκάσωμεν τὰ περὶ αὐτῆς ἐκ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τῶν ἐνηλίκων, τῆς μᾶλλον καταληπτῆς καὶ εὐδιαγνώστου· διότι εἶναι βέβαιον ὅτι αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι τῶν τε μεγάλων καὶ μικρῶν μελῶν τῆς ἀνθρωπότητος περίπου εἶναι αἱ αὐταί· αἱ δὲ παρατηρούμεναι διαφοραὶ ἐρείδονται ἐπὶ τῆς διαφόρου ἐπιτάσεως τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργιῶν. Ἐρευνῶντες λοιπὸν τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν ἐνηλίκων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν κατ' ἀναλογίαν καὶ περὶ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τῶν ἀνηλίκων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἀπαιτοῦνται δύο τινά: 1) ἀκριβῆς γνῶσις τῆς ψυχικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ἐνηλίκων καὶ 2) ἀκριβῆς γνῶσις τῆς συναφείας τῶν ψυχικῶν φαινομένων μετὰ τῶν σωματικῶν ἢ τῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπιπτόντων.

Ἐξετάζοντες τὸν τελῶς ἀνεπτυγμένον πνευματικὸν βίον ἐν

τῷ ὀργανισμῷ τῆς ἀνθρωπότητος, παρατηροῦμεν αὐτὸν ἐπιδεικνύμενον κατὰ τρεῖς διευθύνσεις, συνεχόμενας μὲν πρὸς ἀλλήλας αἰτιολογικῶς, ἀλλὰ καθαρῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινομένας ἦτοι 1) κατὰ τὸν διανοητικὸν βίον, 2) κατὰ τὸν θυμικόν, καὶ 3) κατὰ τὸν τοῦ χαρακτῆρος. Κατ' ἀναλογίαν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν καὶ τὸν τοῦ παιδὸς ψυχικὸν βίον τριχῶς, ἐξετάζοντες ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτοῦ τὰς διανοητικὰς ιδιότητες, τὰς θυμικὰς καὶ τὰς τοῦ χαρακτῆρος διαθέσεις.

Καὶ ὁ μὲν διανοητικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄγων πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, διακρίνεται κατὰ τὰς διαφόρους λογικὰς τοῦ πνεύματος ἐργασίας, αἵτινες πᾶσαι συγκεφαλαιοῦνται εἰς τέσσαρας, τουτέστιν εἰς τὸ ἀναλύειν, συνθέτειν, συγκρίνειν καὶ συμπεραίνειν. Ὅσον δὲ μεγάλαι καὶ ἂν ᾖναι αἱ διαφοραί, αἵτινες προκαλοῦνται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐν ταῖς διαφόροις τάξεσι τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπόκειται ὅμως ἐν πᾶσιν ὡς βᾶσις ὁμοιον λογικὸν στέλεχος, οὗ τινος ἡ προαγωγή γίνεται πρόξενος τῶν διαφορῶν τούτων. Αἱ λογικαὶ ιδιότητες καθόλου ἐξ ἴσου εἶναι διανεμημέναι ἐν ταῖς παιδικαῖς ψυχαῖς· οὐχ ἦττον ὅμως παρά τισιν ἐξέχουσιν ιδιότητές τινες, αἵτινες, πρῶτῳ διαγνωσθεῖσαι καὶ καλλιεργηθεῖσαι, διακρίνουσι τὰ ἐξοχα πνεύματα.

Ὁ δὲ θυμικὸς βίος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀπλῶν καὶ ἀρχικῶν τῆς καρδίας καταστάσεων. Ἀπασαὶ δὲ αἱ καταστάσεις αὗται τῆς καρδίας ἀνάγονται εἰς τὰς τρεῖς ἀπλᾶς τῆς ψυχῆς καταστάσεις, ὧν ἡ σύνδεσις παράγει τὴν ποικιλίαν τοῦ θυμικοῦ βίου, τουτέστιν εἰς τὸ συναίσθημα τῆς ἡδονῆς, εἰς τὸ συναίσθημα τῆς ἀλγηδόνος καὶ εἰς τὴν ὄρεξιν. Ἄλλ' ἂν καὶ ὑπάρχει μία ἡδονή, μία ἀλγηδὼν καὶ μία ὄρεξις, ἀλλ' ὅμως αὗται καθίστανται ποικίλαι εἴτε ὡς ἐκ τῆς διαφόρου αἰτίας τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, εἴτε ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου βαθμοῦ καὶ τῆς διαρκείας, εἴτε ὡς ἐκ τῆς διαφόρου ἐπιδεκτικότητος. Ἡ πρῶτος διάγνωσις τῶν διαφορῶν τούτων καὶ ἡ κατ' αὐτὰς ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν πάσης παιδαγωγικῆς.

Ὁ δὲ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξαγομένων μὲν ἐκ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὀρίζουσῶν δὲ ἐν πάσῃ τοῦ βίου στιγμῇ τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει φύσει ἐν τῇ παιδικῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἀποτελεῖται κατόπιν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Ὁ χαρακτήρ δείκνυται ἐν ταῖς πράξεσιν. Ἐν αὐταῖς δὲ διακρίνονται τέσσαρά τινα: 1) τὸ ἐλατήριον τῆς πράξεως· 2) ἡ ὄρεξις καὶ βούλησις· 3) ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέσων καὶ 4) ἡ διεξαγωγὴ, τουτέστιν ἡ πραγμάτωσις τοῦ συναισθήματος τῆς ἡδονῆς ἢ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ συναισθήματος τῆς ἀλγηδόνος.

Ἄν πᾶς ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἔγκειται ἐν τῇ ἀρμονικῇ διαμορφώσει τῶν ἐμφύτων τοῦ παιδὸς δυνάμεων, ἔπεται ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ χαρακτήρος ἀποτελεῖ τὸ δυσχερέστατον μέρος αὐτῆς. Διανοητικὴ ἀνάπτυξις ἄνευ μορφώσεως τοῦ χαρακτήρος οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν. Σταθερὸς χαρακτήρ σήμερον εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον λόγου ἀξίος, ὅσα μείζων ὑπάρχει ἢ τούτου ἔλλειψις.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων, εἶπεν ὁ κ. Wolff, συνάγεται ὅτι πᾶς διδάσκαλος ὀφείλει νὰ διαγινώσκῃ ἀκριβῶς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδός, ἂν θέλῃ νὰ μὴ ἀποβῇ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ τυφλὴ χειρωναξία. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἀκριβῆς γνῶσις τῆς ψυχολογίας καὶ λογικῆς, αἵτινες δυστυχῶς μεγάλως παραμελοῦνται. Περαιῶν τὸν λόγον ὁ κ. Wolff διετύπωσε πέντε θέσεις, αἷς ὅμως ἡ πλειονοψία τοῦ Συνεδρίου κατὰ πρότασιν τοῦ ἐξ Ἀμβούργου διδασκάλου κ. Halben καὶ τοῦ ἐκ Βρέμης σχολάρχου κ. Debbe συνεχώνευσεν εἰς τρεῖς τὰς ἐξῆς:

1) Ἡ μὀρφωσις τοῦ παιδικοῦ χαρακτήρος εἶναι οὐσιῶδες ἔργον τῆς τοῦ σχολείου ἐνεργείας.

2) Ὁ παιδαγωγὸς ἔχει χρεῖαν βασίμου λογικῆς καὶ ψυχολογικῆς διαμορφώσεως.

3) Ἡ λογικὴ καὶ ἡ ψυχολογία τούτου ἔνεκα πρέπει νὰ κατέχῃ ἐπίσημον θέσιν ἐν τῷ τοῦ διδασκαλείου προγράμματι.

Μετὰ ταῦτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἐκ Καρλσρούης καθηγητῆς

κ. Hæchstetter ὠμίλησε «περὶ τῆς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ λαλουμένης καὶ γραφομένης γλώσσης.» Ἐν Γερμανίᾳ, λέγει ὁ ῥήτωρ, ὑπάρχουσι διάφοροι διάλεκτοι· ἀλλαχοῦ ἄλλως λαλοῦσι τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν. Καὶ ὅμως πρὸς πάσῃ τῇ γλωσσικῇ ταύτῃ ποικιλίᾳ μία ὑπάρχει Γερμανικὴ γλῶσσα, ἢτοι ἡ γραφομένη. Τούτου ἕνεκα οἵανδήποτε διάλεκτον καὶ ἂν ἔμαθεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὁ παῖς, ὀφείλει, ἐρχόμενος εἰς τὸ σχολεῖον, νὰ μάθῃ τὴν γραφομένην γλῶσσαν, ἢτοι ὀφείλει νὰ μάθῃ τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἣν κατανοοῦσι πάντες οἱ Γερμανοὶ καὶ ἣτις περιλαμβάνει ἅπασαν τὴν Γερμανικὴν ἐθνικότητα. Ἡ λαλουμένη πρὸς τὴν γραφομένην γλῶσσαν ἔχει τοιαύτην σχέσιν, οἷαν ἔχει τὸ καθημερινὸν ἔνδυμα πρὸς τὸ ἐορτάσιμον. Ἡ γραφομένη γλῶσσα εἶναι ὁ δεσμός ἐκεῖνος ὅστις συνδέει ἅπαντας τοὺς Γερμανούς. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ὑψίστου αὐτοῦ σκοποῦ, ὅταν κατορθώσῃ νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ὀρθὴν καὶ καθαρὰν Γερμανικὴν γλῶσσαν. Μόνον τότε δυνάμεθα, εἶπε, νὰ εἴπωμεν ὅτι ἠράμεθα νίκην περιφανεστάτην, ὅταν κατορθώσωμεν διὰ τοῦ σχολείου νὰ σκέπτηται καὶ νὰ λαλῇ ὁ λαὸς ὀρθῶς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν· ὡς τοιαύτην δὲ συνίστησιν ὁ ῥήτωρ τὴν καλουμένην ὑψηλὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν (Hochdeutsche Sprache). Τούτου ἕνεκα τελευτῶν ὁ κ. Hæchstetter προὔτεινεν εἰς ἐπιψήφισιν τὴν ἐξῆς πρότασιν: «Ἀξίωσις παιδαγωγική, μεθοδικὴ καὶ ἐθνικὴ εἶναι ἵνα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ γίνηται ἡ διδασκαλία μόνον ἐν τῇ ὑψηλῇ Γερμανικῇ γλώσσῃ.» Ἡ πρότασις αὕτη μετὰ τινὰς ἀντιρρήσεις ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας.

Κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν συνεδρίαν ὠρίσθη ὡς θέμα συζητήσιμον τὸ ἐξῆς: «Ἡ ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ.» Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ἀναστάς ὁ ἐκ Mariesschloss τῆς Ἄνω Ἑσσης διδάσκαλος κ. Funk ἔλεξε τοιάδε.

Ἡ ὕλική ὅψις τῶν ἐπιστημῶν, εἶπε, κατὰ τοὺς σημερινούς χρόνους ἔχει τοσαύτην ἔκτασιν ὥστε δὲν ἀρκεῖ ὁ ἀνθρώπινος

βίος οὐδὲ ἓνα κλάδον αὐτῶν νὰ καταλάβῃ καὶ κατακρατήσῃ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἑκτασιν. Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Λεϊβνίτιος ἠδύ-
ναντο νὰ καυχηθῶσιν ὅτι ἐκέκτηντο ἀπάσας τὰς γνώσεις τῆς
ἐποχῆς αὐτῶν· σήμερον ὅμως οὐδεὶς θνητός, ὅσον πεπαιδευμένος
καὶ ἂν ὑποτεθῆ δύναται νὰ καυχηθῆ, ὅτι κατεκτήσατο τὰς γνώ-
σεις ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ἢ μιᾶς μόνον ἐπιστήμης καθ' ὀλο-
κληρίαν. Πρὸ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως οὐ μόνον ἐν
Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς πολιτείαις ἡ
θρησκεία ἐκανόνιζε τὴν τάξιν τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ
βίου, αὕτη ἦτο ἡ πηγὴ, ἐξ ἧς τὰ τε μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ πνεύ-
ματα παρελάμβανον τὰ ἐλατήρια τῆς ἑαυτῶν ἐνεργείας. Τὴν δύ-
ναμιν ταύτην ἀπώλεσεν ἡ θρησκεία ἐν τῇ σημερινῇ πολι-
τείᾳ. Σήμερον οὐ μόνον πᾶσαι αἱ νεώτεραι πολιτεῖαι ἐν ταῖς
ὀργανικαῖς αὐτῶν διατάξεσιν ἐρείδονται ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς
ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος ὑπὸ τῶν γεγονότων τῆς
ἐπιστήμης δεσπόζεται. Οὐδεμίᾳ Κυβέρνησις, μηδ' αὐτῆς τῆς συν-
τηρητικωτάτης ἐξαιρουμένης, δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπιδρά-
σεως, ἣν ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν λαῶν αἱ προα-
γόμεναι ἐπιστήμαι. Λυπηρὸν ὅτι αἱ ἐπιστήμαι ἐν τῇ Γερμανίᾳ
μάλιστα, ἐνθα μεγάλως τιμῶνται, δὲν ἄγουσιν εἰς τὴν ἐνιαίαν
ἐκείνην τοῦ κόσμου ἐποπτεῖαν, ἐφ' ἧς ἐρείδεται ἡ πνευματικὴ
ἄρμονία λαοῦ τινος. Οἰκτρὰ διάσπασις πνευμάτων παρατηρεῖται.
Ὁ μὲν νομίζει ὅτι εὔρε τὸν φιλοσοφικὸν λίθον ἐν τῇ θεολογίᾳ,
ὁ δὲ ὅτι εὔρεν αὐτὸν ἐν τοῖς μαθηματικοῖς τύποις, ὁ δὲ ἐν τοῖς
λεξικοῖς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ὁ δὲ ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπι-
στήμαις. Ἐκαστος ὀρκίζεται ὅτι ὁ ἑαυτοῦ δακτύλιος εἶναι γνή-
σιος. Εἰσέτι ὅμως χάσκει τὸ χάσμα, ὅπερ διαχωρίζει τὴν βιω-
τικὴν ἐποψίν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνωτέρων τάξεων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ζητεῖται ποῖα εἶναι τὰ μέσα, δι' ὧν
τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν δύνανται νὰ προσαχθῶσιν ἐν συνα-
φείᾳ ἐνιαίᾳ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τελευταίας τάξεις τοῦ λαοῦ, ὅπως
ἐλαττωθῇ τὸ μεταξὺ τῶν μᾶλλον καὶ ἥττον μεμορφωμένων τά-
ξεων τοῦ λαοῦ παρατηρούμενον χάσμα χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῇ δι'

ἀπρεπῶν προσθηκῶν ἢ στοιχειώδης διδασκαλία. Καθ' ἡμᾶς τὸ μόνον πρὸς τοῦτο μέσον εἶναι ἢ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ συγκέντρωσις τῆς διδασκαλίας. Τὸ μέσον τοῦτο δὲν εἶναι νέον. Ἡδη ὁ Κομένιος ἐξήνεγκε τὴν ἀρχὴν· ὅτι πᾶσα διδασκαλία πρέπει νὰ γίνηται ἐν συναφείᾳ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ Κομενίου, ἣν ἐπανάλαβε καὶ ὁ Πισταλότσης, μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἐφηρμάσθη ἀκριβῶς. Τούτου ἕνεκα ἐξακολουθεῖ ἡ κατὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μομφή, ὅτι τοῦτο παρέχει μὲν ξηρὰς γνώσεις, οὐδόλως ὅμως συμβάλλεται εἰς τὴν τοῦ λαοῦ μόρφωσιν.

Οἱ παλαιότεροι Γερμανικοὶ περὶ σχολείων νόμοι ὠρίζον ὡς σκοπὸν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὴν διδασκαλίαν ὠφελίμων γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν· οἱ δὲ νεώτεροι σχολικοὶ νόμοι διετύπωσαν βαθύτερον καὶ ἰδανικώτερον τὸν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου σκοπὸν. Πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι νόμοι ὀρίζουσιν ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον σκοπεῖ ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγωγῆς καταβάλλῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων τὴν βάσιν θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικῆς μορφώσεως καὶ μεταδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰς ἀναγκαίας εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον γενικὰς γνώσεις καὶ ἐμπειρίας. Δυστυχῶς ὁ δεύτερος καὶ ὑποδεέστερος σκοπὸς ὑπεσκέλισε τὸν πρῶτον καὶ οὐσιωδέστερον. Αὕτη δὲ ἡ ἀποκλειστικὴ ἀφοσίωσις εἰς ἀπόκτησιν ὠφελίμων γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν ἀποβαίνει κώλυμα πρὸς ἐπίτευξιν ἀρμονικῆς καὶ ἰδανικῆς μορφώσεως. Καὶ ὅμως αἱ γνώσεις καὶ ἐμπειρίαι καθ' ἑαυτὰς δὲν ἀποτελοῦσι τὴν μόρφωσιν· αὗται δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὄργανοι πρὸς τὴν μόρφωσιν, ὅταν διευθυνθῶσι πρὸς τι ὠρισμένον κέντρον, ἐν ᾧ πᾶσα γνώσις καὶ πᾶσα ἐμπειρία εὐρίσκει τὰ ἑαυτῆς ὄρια. Ἡ ἀρμονία, ἣτις παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἐνωτικὸν σημεῖον, ὅπερ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐπιστήμης, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν διαφόρων μαθημάτων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ γίνηται οὕτως ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ δύναται νὰ εὔρῃ τὸ κεντρικὸν σημεῖον, ἐξ οὗ νὰ

δύχεται νὰ θεωρῆ καὶ κρίνη τὸν κόσμον καὶ τὰ φαινόμενα αὐταῦ. Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ δὲν πρέπει νὰ ἐπικρατῆ ἡ ἀρχὴ «πολλὰ καὶ παντοῖα», ἀλλ' ἡ ἀρχὴ «ἀπλᾶ καὶ συγκεντρωτικά.» Δικαίως ἄρα εἶπεν ὁ W ichard Lange ὅτι ἐν τοῖς διδακτικοῖς σπουδαίως προσκόπτομεν καὶ ὅτι σπουδαία διδακτικὴ πρόοδος τότε μόνον θέλει παρατηρηθῆ, ὅταν τύχη κοινῆς ἀναγνωρίσεως ἡ ἀρχὴ τοῦ Φροϊβέλου. Ποία δὲ εἶναι αὕτη ἡ ἀρχή; Τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κόσμου ὡς τινος ὅλου ὀργανικοῦ καὶ τὸ προσάγειν καὶ ἐμπεδοῦν τὴν ἀντίληψιν ταύτην εἰς τὸν κύκλον τῶν παραστάσεων καὶ διανοημάτων τοῦ μαθητοῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου διὰ τῆς διδασκαλίας. «Ἀφήσατέ μας, ἔλεγεν ὁ Φροϊβελος, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πάντοτε δροσερὰν πηγὴν τῆς ἀναζωογονούσης ἡμᾶς τε καὶ τὸν λαὸν μορφώσεως, τουτέστιν εἰς τὴν φύσιν. Ἀφήσατε τὴν συγκέντρωσιν τῆς διδασκαλίας, ν' ἀποβῆ τὸ φλογερὸν ξίφος, δι' οὗ διερχόμεθα τὸ σκότος τοῦ παρόντος, ὅπως προετοιμάσωμεν τῇ μελλούσῃ γενεᾷ λαμπρὰν καὶ τερπνὴν ἡμέραν.»

Ταῦτα εἰπὼν ὁ κ. Funk καθυπέβαλεν εἰς ἐπιψήφισιν τὰς ἑξῆς τρεῖς προτάσεις:

1) Ἡ διδασκαλία ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδακτικῶν ἀντικειμένων καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς διδακτικῆς ὕλης εἶναι ὑπερβολικὴ.

2) Ἡ διδακτικὴ ὕλη πρέπει ν' ἀπλοποιηθῆ καὶ ἀρμονικῶς συναρμολογηθῆ.

3) Ἡ συγκέντρωσις τῆς διδασκαλίας ἐν ταῖς ἀνωτέραις βαθμῖσι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ τύχη σπουδαίας ἐπιμελείας.

Αἱ προτάσεις αὗται τοῦ κ. Funk προσεβλήθησαν· τὸ δὲ Συνέδριον παρεδέχθη ἀντ' αὐτῶν τὰς ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀμβούργου κ. Halben διατυπωθείσας, ἧτοι

1) «Ἡ διδασκαλία ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τὴν «μαθητέα» γνῶσιν πρέπει νὰ περιορίσῃ εἰς ἐκείνην

«τὴν ὕλην, ἣτις ἀδιαλείπτως προάγει τὴν ἁρμονικὴν ἠθικὴν, θρησκευτικὴν, ἐθνικὴν καὶ πρακτικὴν «μόρφωσιν».

2) «Χάριν τοιαύτης ἁρμονικῆς μορφώσεως ἡ διδασκαλία πρέπει πανταχοῦ νὰ διενεργηταὶ ἐποπτικῶς καὶ συγκεντρωτικῶς.»

Οὕτως ἐληξάν, Κύριοι, αἱ κύριαι συνεδρίαὶ τοῦ 24^{ου} γενικοῦ Συνεδρίου τῶν Γερμανῶν διδασκάλων. Πλὴν τούτων ὅμως ἐγένοντο καὶ ἕτεραι συνεδρίαὶ ἐν τοῖς τμήμασιν, ἐν οἷς συνεζητήθησαν ὑποδεέστερα διδακτικὰ ἀντικείμενα. Μετὰ τὸ πέρας ἀπασῶν τῶν συνεδριῶν ὁ τῶν Σχολείων σύμβουλος κ. Hoffmann ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας ἀπάντων τῶν τοῦ Συνεδρίου μελῶν εἰς τε τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Καρλσούης ἕνεκα τῆς φιλόφρονος ὑποδοχῆς, ἧς ἠξιώθησαν· εἶτα ἠὲχαρίστησε καὶ τὴν Α. Υ. τὸν μέγαν δούκα τῆς Βάδης ἕνεκα τῆς εὐμενοῦς προστασίας, ἣν ἐπεδαψίλευσεν εἰς τοὺς ἐταίρους τοῦ διδασκαλικοῦ Συνεδρίου. Τὴν ἐκφρασιν ταύτην τοῦ κ. Hoffmann ἐπεσφράγισε ζωηρὰ ζητωκραυγὴ τῶν παρόντων Ἑταίρων ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Α. Υ. τοῦ μεγάλου δούκου τῆς Βάδης. Μετὰ ταῦτα οἱ Ἑταῖροι ἐπεσκέψαντο τὰ διάφορα διδακτικὰ ἀντικείμενα, ἅτινα καταλλήλως ἦσαν ἐκτεθειμένα πρὸς κοινὴν ὄψιν. Ταῦτα μετ' ἀκριβείας ἐπεθεώρησαν καὶ αἱ Α. Υ. ἦτε μεγάλη δούκισσα, ἡ πριγκίπισσα Βικτωρία καὶ ὁ ἐπίδοξος διάδοχος. Οἱ Ἑταῖροι παρέστησαν καὶ εἰς διαφόρους γυμναστικὰς ἀσκήσεις, διεξαχθείσας ὑπὸ παίδων ἑκατέρου τοῦ φύλου τοῦ τε δημοτικοῦ καὶ ἀστικοῦ σχολείου. Ἀκολούθως παρετέθη εἰς αὐτοὺς μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον, ἐν ᾧ ἐγένοντο διάφοροι προπόσεις· τὸ δὲ ἑσπέρας ἐπεσκέψαντο οἱ Ἑταῖροι τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐδιδάχθη χάριν αὐτῶν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ Σαιξσπέρου. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Τοιοῦτον, Κύριοι, ὑπῆρξε τὸ ἐν Καρλσρούῃ 24^{ον} γενικὸν τῶν Γερμανῶν διδασκάλων Συνέδριον. Ὁ σκοπὸς τῶν Συνεδρίων τούτων εἶναι μέγας καὶ ὑψηλός. Ἐν αὐτοῖς δίδεται ἀφορμὴ ὅπως οἱ ἑκασταχοῦ διδάσκοντες διδάσκαλοι γνωρίσωσιν ἀλλήλους· ἐν αὐτοῖς ἀνακοινοῦνται διάφοροι παιδαγωγικαὶ καὶ διδακτικαὶ ἰδέαι· ἐν αὐτοῖς ἐκτίθησιν ἕκαστος τὰ πορίσματα τῆς πολυχρονίου αὐτοῦ διδασκαλίας, τὴν κατάλληλον μέθοδον, ἣν ἐπενόησεν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ οἴουδῆποτε μαθήματος· ἐν αὐτοῖς ἕκαστος διδάσκαλος πολλὰ ἀκούσας καὶ ἰδὼν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἑαυτοῦ θέσιν, κρείστων ἑαυτοῦ γενόμενος, καὶ ἄπτεται μετὰ νέας ζωῆς καὶ μετὰ πλείονος ζήλου καὶ πεποιθήσεως τοῦ ἑαυτοῦ ἔργου. Αἱ παιδαγωγικαὶ καὶ διδακτικαὶ ἰδέαι, ἀνακοινοῦμεναι ἑκάστοτε ἐν τοῖς διδασκαλικοῖς Συνεδρίοις, σάρκας καὶ ὀστέα λαμβάνουσαι, υἰοθετοῦνται πλειστάκις ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ συντελοῦσιν εἰς μεταρρύθμισιν, συμπλήρωσιν καὶ διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῷ ἐπικρατοῦντι ἐκπαιδευτικῷ συστήματι.

Ὅπως ἀποβῶσιν ὅμως καρποφόροι καὶ ὠφέλιμοι οἱ διδασκαλικοὶ Σύλλογοι καὶ τὰ διδασκαλικά Συνέδρια, πολλῆς τυγχάνουσι τιμῆς καὶ ὑποστηρίξεως παρά τε τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας. Εἶδετε μετὰ πόσης τιμῆς ὑπεδέξατο ἡ Κοινότης τῆς Καρλσρούης τοὺς Ἐταίρους τοῦ τελευταίου διδασκαλικοῦ τῶν Γερμανῶν Συνεδρίου· εἶδετε πόσον εὐγενῶς περιεποιήθησαν αὐτούς· εἶδετε μετὰ πόσου ἐνδιαφέροντος ἠκροῶτο καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμῶν τῶν ὀμιλιῶν τῶν διαφόρων ῥητόρων!

Ἡ καλὴ αὕτη συνήθεια τῆς περιοδικῆς συγκεντρώσεως τῶν ἑκασταχοῦ διδασκόντων Γερμανῶν διδασκάλων εἶθε νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ παρ' ἡμῖν. Εἶθε καὶ παρ' ἡμῖν ἐπικρατήσῃ τὸ ἔθος τοῦ νὰ συνέρχωνται κατὰ τριετίαν ἢ τετραετίαν οἱ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διεσχορπισμένοι διδάσκαλοι. Ἡ τοιαύτη τῶν διδασκάλων σύνοδος εἶναι παρ' ἡμῖν πολλῶ ἀναγκαιοτέρα ἢ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς· διότι οἱ πανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς διδάσκοντες διδάσκαλοι, συνερχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτό, δύνανται οὐ μόνον ν' ἀνακοινῶσι τὰ πορίσματα τῆς πολυχρονίου αὐτῶν διδασκαλίας, ἀλλὰ

καὶ νὰ συσκέπτονται καλλίτερον περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐξαπλώσεως τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ εἰς τὰς μὴπω ἐλευθερωθείσας Ἑλληνικὰς χώρας, ὡς καὶ περὶ τῆς ἐπιτυχεστέρας καταπολεμήσεως τῶν ξένων ἐκείνων στοιχείων, ἅτινα ἀπειλοῦσι νὰ ἐξαφανίσωσι τὴν τε γλῶσσαν ἡμῶν καὶ τὸν ἐθνισμόν. Τούτου ἕνεκα χαιρετίζομεν μετ' ἀγαλλιᾶσεως τὴν πρὸ μικροῦ συγκροτηθεῖσαν ἐν Ἀθήναις σύνδον ὁ τῶν ἑκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μετερχομένων τὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἔργον, οἷτινες ἔδωκαν πρῶτοι τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς τῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρώσεως πρὸς συζήτησιν διαφόρων ἐπιστημονικῶν θεμάτων. Τούτους εἶθε νὰ μιμηθῶσιν οἱ τε διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὧν ἡ περιοδικὴ συγκέντρωσις εἶναι λίαν ἀναγκαῖα καὶ μᾶλλον κατεπείγουσα.

Ὅπως διευκολυνθῆ ὁμως ἡ περιοδικὴ συγκέντρωσις τῶν ἑκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διδασκόντων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐνισχύσωμεν τὸν ἐν Ἀθήναις Διδασκαλικὸν Σύλλογον, οὗτινος ἔχομεν τὴν τιμὴν ν' ἀποτελῶμεν μέλος. Ὅταν ὁ Σύλλογος οὗτος, ὁ εἷς καὶ μόνος ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχων, καλῶς καταρτισθῆ καὶ ἐνισχυθῆ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαγνήτης καὶ κέντρον τῆς περιοδικῆς τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν συγκεντρώσεως. Ὁ Σύλλογος ἡμῶν, καλῶς καταρτισθεὶς καὶ τῆς δεούσης τυγχάνων περιθάλψεως καὶ ὑποστηρίξεως, δύναται ν' ἀποβῆ κέντρον εὐρυτέρου ἐκπαιδευτικοῦ κύκλου· δύναται νὰ τηρῆ ἀσβεστον τὸ τῆς παιδείας ἱερὸν πῦρ· δύναται ν' ἀποβῆ διαπρύσιος κήρυξ τῶν διαφόρων παιδαγωγικῶν ἀρχῶν καὶ διδακτικῶν μεθόδων· δύναται νὰ ὀδηγῆ καταλλήλως τὴν χεῖρα τῶν συγγραφόρων διδακτικὰ βιβλία· δύναται νὰ ὑποδεικνύῃ τὸν καταλληλότερον τρόπον τῆς τε κατ' οἶκον καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τῶν νέων· δύναται τέλος ν' ἀποβῆ δεξιὰ χεὶρ τοῦ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ, διαφωτίζων αὐτὸν ἐν τοῖς ἐκάστοτε ἐμφανιζομένοις ἐκπαιδευτικοῖς ζητήμασι καὶ προπαρασκευάζων καὶ ἐξομαλύνων τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἐπικαλούμεθα ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου Δι-

δασκαλικού Συλλόγου τῶν μὲν λογίων τὸν πνευματικὸν ἔρανον· τῶν δὲ φιλομούσων πλουσίων τὴν χρηματικὴν συνδρομὴν· τῆς δὲ Σ. Κυβερνήσεως τὴν τε ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἀρωγὴν καὶ ἀντιλήψιν. Γένοιτο!

Α. ΣΕΛΩΚΗΝΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΣΥΛΛΕΚΤΩΝ

Γ. Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ (α)

1. Η ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΗΤΡΙΑ

Ὅσο μᾶκρ' ἔχ' ὁ ποταμὸς κ' ἡ θάλασσα τοῦ πλάτους
τόσο βελουδο διάζεται μία κόρη 'ς τὴν αὐλή της
τὸ διάστη, τὸ ξεδιάστηκε, σαββάτο τὸ ξυφαίνει
καὶ τὸ σαββάτο τὸ βραδύ τὸ φτειάν' ἕνα φουστάνι·
τὴν κυριακὴ τὸ φόρεσε καὶ 'ς τὸ χορὸ πηγαίνει
τὴν εἶδε τοῦ παπαῦ ὁ γυλὸς, τὸ 'γγόνι τοῦ 'κονόμου
ἔρράγισ' ἡ καρδοῦλά του, κ' ἐγείνηκε κομμάτια,
καὶ σὰ λαμπριάτικο κερὶ ἔλυσε τὸ κορμί του.
Πάει τὸ λείει τῆς μάνας του καὶ τὸ παραπονιέται,
— Μάνα, γιὰ ἰδὲς μὲς 'ς τὸ χορὸ μιά κοντυλένια, κόρη,
πῶχει μαλλιὰ μεταξωτὰ καὶ πρόσωπο φεγγάρι,
πῶχει βεργόλιγνο κορμί, ψηλὸ σὰν κυπαρίσσι
πῶχει τῆς χήνας τὸ λεμὸ τῆς πέρδικας τὰ στήθια,
μ' ἐλάβωσε μὲς 'ς τὴν καρδιά καὶ πάει νὰ 'βγῆ ἡ ψυχὴ μου;
κι' ἀπὸ τὸ νοῦμου δὲ θὰ 'βγῆ, δὲ θὰν τὴ λησμονήσω·
γιὰ πὲς το τοῦ πατέρα μου νὰν τήνε πάρῃ νύφη,
νᾶναι στολίδι τοῦ σπητιοῦ τῆς γειτονιάς καμάρι
— Ἐκείνη λὲς, ὑγιούλη μου, τὴν λαμπροφορεμένη,
ὀποῦ φορεῖ χρυσὸ κόντο, φουστάνι βελουδένιο;
κ' εἶναι 'ς τῆς ἄλλαις κορασιαῖς, σὰν ἐκκλησιὰ 'ς τὴ χώρα;

(α) ἴδτε τόμον Γ' σελ. 128.